مجلهٔ پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت

شمارهٔ پیاپی ۶۸، بهار و تابستان، سال ۱۴۰۱

Journal of research on Issues of Education

مقاله علمی پژوهشی http://isoedmag.ir *Research Article*

عنوان: نقش معلمان در بهبود مهارت خواندن دانش‌آموزان دورهٔ اول ابتدایی: مطالعه پدیدارشناسانه

علی حسینی‌خواه[۱]، مسعود گرامی‌پور [۲]، حسین قاسم‌پور مقدم[۳]، اعظم حمیدی نصرآباد[۴]

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تعیین نقش معلمان در بهبود مهارت خواندن دانش آموزان دوره اول ابتدایی است. این مطالعه با رویکرد کیفی از نوع پدیدارشناسی و با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه ساختارمند با تعداد ۱۶ اطلاع رسان با روش نمونه گیری هدفمند تا رسیدن به اشباع نظری صورت گرفت و با استفاده از کدگذاری باز و محوری انجام شد. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار atlas. Ti به شناسایی پنج مقوله اصلی به نام دانش تخصصی، ارتباطات و رضایت شغلی، آشنایی با عناصر برنامه درسی و پداگوژی، صلاحیت رفتاری، قدرت کاریزماتیک و تفکر زیربنایی معلم منجر گردید. نتایج نشان داد توجه به مقوله‌های استخراجی از نظر معلمان به منظور بهبود مهارت خواندن دانش آموزان دوره اول ابتدایی لازم و ضروری است.

اطلاعات مربوط به مقاله

کلید واژگان

نقش، بهبود، معلمـان ابتـدایی، دوره اول ابتـدایی، مهارت خواندن، پدیدارشناسی

[۱]. نویسنده مسئول: استادیار گروه آموزشی برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران h.ali@khu.ac.ir

[۲]. دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

[۳]. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

[۴]. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، پردیس خوارزمی تهران، ایران. مقاله مستخرج از رساله دکتری خانم اعظم حمیدی نصرآباد

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

مقدمه

مفهوم ارتقای حرفه ای معلمان از اواسط قرن بیستم و با ضرورت یافتن اجرای اصلاحات در نظام آموزشی، پدیدار شد. هدف اساسی توسعه حرفه ای، افزایش کیفیت معلمان برای ارائه آموزش اثربخش به دانش آموزان است (خروشی، ۱۳۹۴). توسعه حرفه ای با برخورداری از ظرفیت تفکر عمیق و انتقادی معلمی درباره‌ی اهداف و ارزشهای آموزشی و برنامه‌های درسی می‌اندیشد، مشتاق ایجاد انگیزه و تشویق تک تک دانش آموزان است و پیشرفت و نیازهای یادگیری هریک از دانش آموزان را به معنای وسیع می‌سنجد (مرادیان، ۱۴۰۰).

در آموزش و پرورش به هیچ تحول علمی یا نوآوری مطلوب نمیتوان دست یافت مگر اینکه پیشاپیش در شیوه‌های کاری معلمان به عنوان کارگزاران واقعی، تغییرات مناسب به وجود آید. رمز سلامت و بالندگی نظامهای تعلیم و تربیت را باید در سلامت، رشد و بالندگی معلم جستجو کرد (دائی زاده، ۱۳۸۷). برخی پژوهشها نشان داده اند که تلاش معلمان برای رشد قابلیتهای حرفه‌ای با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری دارد(ریشتر و همکاران، ۲۰۱۱). یکی از موضوعات یادگیری که باید یک معلم با صلاحیت و حرفه‌ای به آن توجه کند یادگیری خواندن می‌باشد که یکی از ارکان زبان آموزی است. مهارت خواندن یکی از مهمترین نیازهای یادگیری دانش آموزان در زندگی امروز است. مشکلات زبان می‌تواند زمینه ساز مشکلات شدید یادگیری تحصیلی باشد(اسماعیلی برزی،۱۳۹۱).

یکی از دغدغه‌های اصلی و فراگیر معلمان در دوره ابتدایی برخورد با دانش آموزانی است که علی رغم هوش و انگیزه از نظر توانایی درک مطلب و مهارت ترکیب و تلفیق عبارتها و مفاهیم در لایه‌های عمیق‌تر یادگیری دچار مشکل هستند و این مشکل نه تنها درس زبان فارسی بلکه سایر دروس را نیز تحت تأثیر قرار داده است. اگر معلمان بتوانند مهارت خواندن را در دانش آموزان ارتقا دهند فرآیند یادگیری را در همه زمینه‌ها فراهم می‌سازند. از طرف دیگر مطالعات زیادی نیز در سطح بین المللی به سنجش پیشرفت سواد خواندن (پرلز) می‌پردازند که متاسفانه همواره نتایج ضعیف دانش آموزان ایرانی را در خواندن متذکر شده‌اند (کبیری و همکاران، ۱۳۹۶). به نقل از صالحی و همکاران (۱۳۸۸) یکی از دلایل افت شدید دانش آموزان ایرانی در آزمون بین المللی پیشرفت سواد خواندن، شیوه‌های تدریس ناکارآمد در مدارس ایران است.(سلسبیلی ۱۳۸۹) دانش‌آموزان نه آموزش لازم و نه آمادگی برای برخورد با زمینه‌های مبتنی بر تفکر، استدلال و مشکل گشایی در درس فارسی را ندارند. مولیس[1] و همکاران (۲۰۱۷) قابل تغییرترین وموثرترین عنصر در فرآیند یاددهی یادگیری، معلم است که کیفیت تدریس وی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان و پیشرفت سواد خواندن آنها بسیار موثر است. از سوی دیگر با شیوع بیماری کووید ۱۹ نقش و حضور معلم بر یادگیری دانش آموزان به ویژه برای پایه اول و دوم ابتدایی که هدف اصلی آن یادگیری خواندن و نوشتن است برای همگان به اثبات رسید بنابراین اگر معلم پی به نقش خود در فرآیند یاددهی–یادگیری ببرد و برای توسعه حرفه ای خود تلاش کند می‌توان شاهد بهبود عملکرد فراگیر بود.

[1] Mullis

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

ادبیات پژوهش

معلمان باید به طور مداوم به دنبال روزآمدسازی دانش و مهارتهایشان باشند و توسعه حرفه‌ای خود را بهبود بخشند(خداویسی، سراجی، ۱۳۹۸). نخستین هدف برنامه‌های آموزش ابتدایی در سراسر دنیا، زبان آموزی و فعالیتهای مربوط به آن است. از دیدگاه رید (۲۰۱۶) خواندن، متغییر بسیار پیچیده‌ای بوده و ابعاد گوناگونی دارد. مهارت خواندن می‌تواند تسهیل‌گر فراگیری مهارتهای زبانی–اجتماعی و مهارتهای حیاتی اندیشیدن، اندیشه و آگاهی فرهنگی – اجتماعی باشد(کلانتری و همکاران، ۱۳۹۷). دستجردی (۱۳۹۸) مولفه‌های خواندن را به پنج بخش آگاهی واج شناختی، خواندن آوایی، روان خوانی، خزانه واژگانی و درک مطلب تقسیم بندی کرده است. پژوهشهای ایرانی که در زمینه خواندن و توسعه حرفه‌ای معلمان انجام شده است، توسعه حرفه‌ای معلمان و میزان مهارتهای زبانی دانش آموزان را به صورت جامع مورد ارزیابی قرار نداده‌اند. برای نمونه، پژوهش مهرجو و هادیان (۱۹۹۲) دانش آموزان با مشکلات خواندن مواجه هستند این مشکلات ناشی از درک نکردن مطالب ارائه شده توسط معلم است.

پیرزادی و همکاران (۱۳۹۱) و حریری و همکاران (۱۳۹۵) لزوم توجه معلمان دوره ابتدایی به نقش روشهای آموزش و استفاده از روش آموزش تلفیقی را در فرآیند تدریس خواندن حائز اهمیت دانست. گینز و لمان۱ (۲۰۰۲) به کارگیری فعالیت‌های متنوع در کلاس‌های خواندن بر عملکرد آنان در آزمون‌های خواندن تاثیر معنی‌داری دارد. احمدی و اعتمادی (۱۳۹۱) آگاهی و استفاده از راهبردها موجب یادگیری چگونه آموختن و تأثیر مثبت بر خواندن و درک مطلب دانش آموز و تبدیل وی به یادگیرنده‌ای مستقل و فعال می‌شود. صالحی و همکاران (۱۳۸۸) و حمیدی و فیاض بخش (۱۳۹۵) روشهای فعال تدریس در پیشرفت سواد خواندن متنهای ادبی و اطلاعاتی دانش آموزان پایه چهارم و پنجم ابتدایی موثرند. شیربیگی (۱۳۹۹) برنامه‌های توسعه حرفه‌ای از قلب نظام یادگیری یعنی مدرسه و توسط خود معلم باید شروع شود. متاسفانه در آموزش و پرورش ایران توجه زیادی به مباحث توسعه حرفه‌ای معلمان صورت نگرفته است و منابع مالی بسیار کمی در این زمینه تخصیص داده شده است. رحمتی و همکاران(۱۳۹۹) تغییر کنشگری در معلمان وابسته به تغییر مفاهیم ذهنی آنهاست. عدلی (۱۴۰۰) برنامه‌های کنونی به جای همگامی با تحولات علمی و فناوری، بیشتر به دنبال حفظ و تقویت ساختاری نظام آموزشی هستند.

امینی منفرد و عرفانی (۱۳۹۹) برنامه ریزان نظام آموزش و پرورش برای توسعه حرفه‌ای معلمان در مناطق مختلف نظرسنجی کرده و اولویتها را در نظر بگیرند. زمانی و رهایی(۱۴۰۰) در زمان دنیاگیری کرونا، نگاه سنتی معلمان در بحث آموزش و عدم رشد و توسعه حرفه‌ای معلمان در طی سالهای گذشته آنها را در بحث آموزش دچار مشکلات فراوان کرده است. مومنی مهموئی و محمدزاده (۱۴۰۰) لازم است برنامه‌های توسعه حرفه‌ای یا آموزشهای ضمن خدمت معلمان در قالب اجتماعات حرفه‌ای یادگیری تنظیم گردد. کلانتری خاندانی و فرخی (۱۳۹۵) معلمان با نگاه ژرف به آنچه که در کلاس رخ داده به بصیرت حرفه‌ای می‌رسند و با گره زدن تجارب به نظرات علمی در قالب دانش کاربردی بدنبال یافتن راه حل مناسب و ارائه شیوه‌های تدریس پویا در حرفه خود خواهند بود. دیبایی صابر (۱۳۹۷) بین توسعه شایستگی معلمان و اثربخشی آنان در فرآیند یاددهی – یادگیری دانش آموزان همبستگی وجود دارد. تیز۲ (۲۰۱۵) ترکیب پیچیده‌ای از ویژگیها و شیوه‌های هفتگانه ی تجربیات شخصی، سازگاری،

[1] Gaines & Lehmann
[2] Theis

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

تعهدکاری، مسئولیت متمرکز، استخدام معلمان با فرهنگ بالا، تخصیص منابع، بازخورد معلمان در یادگیری دانش آموزان موثر است. دورهام[1] (۲۰۱۴) مهارت خواندن قوی، کیفیت زندگی همه کودکان را بهبود می‌بخشد و بلندخوانی معلم در کلاسهای دوره ابتدایی تأثیر مطلوبی بر دانش آموزان دارد. هولیا[2] (۲۰۱۳) معلمان باید راجع به چگونگی طراحی استراتژی‌های موثر درک مطلب و چگونگی تدریس این استراتژی‌ها به دانش آموزانشان، آمادگی و تبحر داشته باشند. پترسون[3] (۲۰۰۶) آموزش درک مطلب صحیح، موجب بالا رفتن مهارت خواندن و پیشرفت تحصیلی می‌شود. مک لین و روالت[4] (۲۰۱۷)، اثربخشی روش گسترده خوانی و آموزش آن به دانش آموزان توسط معلم بیشتر از روشهای سنتی است.

تونیس موره و چویتزجبل[5] (۲۰۱۸)، بسیاری از صاحب نظران معتقدند ایجاد تغییرات در نظام تعلیم و تربیت، به نقش معلم و توسعه حرفه‌ای معلمان وابسته است و از سوی دیگر تدریس به عنوان یکی از فعالیتهای اصلی آموزش و انجام موفق آن بسیار حائز اهمیت است. بررسی ادبیات پژوهشی منتشر شده حاکی از آن است که بیشتر مطالعات انجام شده در مورد توسعه حرفه‌ای معلمان مبتنی بر شناسایی عوامل موثر بر تدریس پرداخته است ولی به صورت ویژه به نقش آن در بهبود مهارت خواندن دانش آموزان توجه نشده است. لذا در این زمینه یک خلاء پژوهشی وجود دارد که پژوهش حاضر با استفاده از مبانی نظری و روش پدیدارشناسی به دنبال بررسی نقش معلمان در بهبود مهارت خواندن دانش آموزان دوره اول ابتدایی است.

اهداف و سؤالات پژوهش

۱. معلمان به منظور آموزش خواندن به دانش آموزان ابتدایی نیازمند چه پیشنیازهایی هستند؟
۲. معلمان با چه اهدافی خواندن را تدریس می‌کنند؟
۳. لازمه‌ی توسعه حرفه‌ای معلمان در بهبود مهارت خواندن دانش آموزان از نظر شما چیست؟

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش کیفی با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی استفاده شده است. پدیدارشناسی توصیفی شامل بررسی، تحلیل و توصیف مستقیم یک پدیده تا حد امکان آزاد از پیش فرض های تأیید نشده است. مشارکت کنندگان در پژوهش ۱۶ نفر از معلمان فعال و علاقمند به آموزش مهارت خواندن بودند که با منطق نمونه‌گیری هدفمند تا رسیدن به اشباع نظری از استان خراسان رضوی انتخاب شدند و در مصاحبه نیمه ساختاریافته شرکت کردند. سوالات مصاحبه در ارتباط با نقش معلمان در بهبود خواندن دانش‌آموزان، آگاهی آنها از روشهای آموزش خواندن، نحوه شناسایی اختلالات خواندن، آشنایی با عناصر برنامه درسی و غیره مطرح شد. هر مصاحبه به طور میانگین ۶۰ دقیقه طول کشید و براساس منطق اشباع در مصاحبه شانزدهم داده‌های تازه‌ای تولید نشد و بنابراین مصاحبه‌ها پایان یافت. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار atlas ti با طی مراحل ۱) رویارویی اولیه با داده‌ها ۲) ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری ۳) جستجو و شناسایی مقولات ۴) مقولات

[1] Durham
[2] Hulya
[3] Peterson
[4] McLean & Rouault
[5] Tonnies Moore & Schwitzgebel

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

شناسایی شده مرتب می‌شود ۵) شبکه مضامین و مقولات تحلیل و ۶) گزارش نهایی تحلیل داده‌ها تنظیم و توسط چند نفر از اعضای مشارکت کننده در پژوهش به منظور بازبینی و بررسی و تایید مضمونها ارسال و تایید کردند.

جدول۱: اطلاعات مصاحبه شوندگان

ردیف	مدرک	سابقه	جنسیت
۱	کارشناسی علوم تربیتی	۸	مرد
۲	ارشد برنامه ریزی درسی	۵	زن
۳	کارشناسی ارشد علوم تربیتی	۱۲	مرد
۴	ارشد روانشناسی تربیتی	۱۲	زن
۵	دکتری علوم تربیتی	۶	زن
۶	کارشناسی علوم تربیتی	۱۴	مرد
۷	کارشناسی مهندسی آب	۱۳	زن
۸	کارشناسی علوم تربیتی	۱۵	مرد
۹	کارشناسی روانشناسی	۱۲	زن
۱۰	کارشناسی کشاورزی	۱۰	زن
۱۱	کارشناسی علوم تربیتی	۸	مرد
۱۲	کارشناسی علوم تربیتی	۱۱	مرد
۱۳	کارشناسی روانشناسی عمومی	۵	زن
۱۴	کارشناسی تاریخ	۱۵	زن
۱۵	دکتری برنامه‌ریزی درسی	۳	زن
۱۶	دکتری برنامه‌ریزی درسی	۱۸	زن

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

یافته‌ها

در جدول زیر به عنوان نمونه بخشی از متن مصاحبه‌ها آورده شده است و مضامین استخراج شدند.

جدول ۲: نمونه‌ای از مقولات استخراج شده از مصاحبه‌ها

نمونه متن مصاحبه	مقولات استخراج شده
معلمـان باید برای همه دانش آموزان ارزش قائل شـــوند و تمام وقت و زمان خود را فقط برای دانش آموزان فعال و درســـخوان نگذارند و برعکس بیشتر به دانش آموزان ضعیف توجه کنند. معلم بایســتی صـبر و حوصله‌ی زیادی داشته باشد و اگر دانش‌آموزان همگی با هم سوال کردند بتوانند کلاس را مدیریت کند و به سوالات آنها پاسخ دهد نه اینکه سوال دانش آموزی را بی پاسخ بگذارد و فقط به یک عده خاص توجه کند.	ترام گذاشتن به دانش‌آموزان امل مثبت با دانش آموزان شتن سعه صدر طاف‌پذیری ات عاطفی
معلم زمانی که وارد کلاس می‌شود باید تک به تک دانش آموزان را از نظر رفتاری، خانوادگی و تحصیلی بررسی کند. پرونده تحصیلی آنها را در روز اول کاری کامل مطالعه کند اینکه دانش آموز در چه فضای خانواده ای بزرگ شده است ؟ آیا دوره پیش دبستانی را گذرانده است؟ تدریس را به شیوه های مختلف انجام دهد و از تمام امکانات و فضاهای کلاس استفاده کند. خانواده‌ها را در امر یادگیری مشارکت دهد. اگر دانش آموزی مشکل دار است علت آن را شناسایی کند یا از یک روانشناس یا همکار با تجربه تر سوال کند. معلم بایستی هنر و خلاقیت داشته باشد و بتواند در لحظه تصمیم بگیرد. هر چه زمان برای خواندن و یادگیری بگذاریم تأثیر خود را در بقیه دروس نشان خواهد داد.	در نظر گرفتن تفاوتهای فردی تنوع در روشهای تدریس سازماندهی فضای کلاس روابط سازنده با والدین داشتن روحیه ی حل مسئله خبرگی و خلاقیت معلم داشتن صبر و حوصله
در انتخاب معلمان کلاس اول باید خیلی دقت شود و افراد با سابقه کار و علاقمند به کودکان باشد اما متاسفانه در اکثر مدارس، پایه اول به اخرین معلمی می‌افتد که ابلاغ به دست به مدرسه مراجعه می‌کند. به خصوص امسال نیز به دلیل بیماری کرونا بچه‌های کلاس اول و دوم در خواندن خیلی ضعیف هستند چون که کلاس اولی‌ها به مهد کودک نرفته‌اند و مستقیم وارد کلاس درس شدند و اینها کلی استرس دارند.	داشتن سابقه کاری و تخصص کسب دانش پیش نیاز
معلمان دوره ابتدایی باید به همه‌ی روشهای تدریس تسلط و اشنایی داشته باشند. مثلا من یک دانش‌آموزی دارم که سر جایش آرام و قرار ندارند باز در عوض دانش آموزی دارم که سر جایش تکان نمی‌خورد. خوب باید در تدریسم وقتی نیاز به راه رفتن، جابه جا	آشنایی با روشهای و فنون تدریس

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

شدن هستند از او که دائم در حال جست و خیز است استفاده کنم و در عوض برای آن دانش آموز ساکترم، کاربرگ یا حل سوال به صورت کتبی در نظر بگیرم. من امسال خودم از جیب خودم یک میلیون و چهارصد خرج کردم و جدول حروف الفبا را با تخته سیاه آن خریدم. بچه ها کلی ذوق کردند وقتی آن را دیدن و زنگ تفریح که من به دفتر می‌آیم آنها برای خودشان کلمه می‌سازند . این جور چیزها باید در مدارس باشد. معلم پایه سوم می‌گوید. من هم خیلی علاقه به خواندن قصه و داستان برای بچه‌ها سر کلاس دارم. ولی تعداد کتابهای مدرسه خیلی کم است تعداد ۳۰ تا کتاب واقعا برای یک مدرسه ۱۵۰ نفری مایه تاسف است. آن هم از همین ۳۰ کتاب اکثرشان محتوایشان در سطح کلاس سومی‌ها نبود. معلم پایه دوم می‌گوید من با بچه‌ها جمله سازی کار می‌کنم و یا از آنها می‌خوام کلماتی که سه نقطه، چهار نقطه ، پنج نقطه دارند از کتاب پیدا کنند. معنی واژه‌ها را خیلی تاکید می‌کنم که یاد بگیرند و متضاد و مترادفهای کلمات را داخل کلاس روی برگه می‌نویسم و جلوی دید بچه ها نصب می‌کنم. معلم کلاس دوم می‌گوید. یکی از دانش‌آموزان من خیلی بد خط و درشت می نویسد کلماتی که صداهای شبیه هم دارد را اشتباه می‌نویسد. بد هست که والدینش سواد ندارند و با او در خانه کار نمی‌کنند الان مثلا مبینا همینطوری بود ولی به مادرش که گفتم، او هر شب از دخترش املا می‌گیرد و این باعث شده مبینا خیلی بهتر شود. کاش والدین برای بچه‌هاشون وقت بگذارند و همکاری کنند. معلم پایه سوم می‌گوید. جدیدا که طرح خوانا اومده خیلی خوب شده ولی همش تمرکزشون روی شاهنامه خوانیه و اکثر بچه ها با مدل خوندن آشنا نیستند. اصلا نقطه، ویرگول و مکث و علامت تعجب و این چیزا رو توی خوندن توجه نمی‌کنند ولی خوب شایدم چون از اول ما بهشون تذکر ندادیم هست.	توجه به تفاوتها فردی و سبک یادگیری دانش آموزان امکانات و تجهیزات آموزشی دادن فرصت یادگیری فعالیتهای فوق برنامه همکاری والدین در امر اموزش آموزش صحیح روخوانی

تعداد کدهای معناداری که از تمامی مصاحبه‌ها استخراج گردید برابر با ۴۵ مقوله بود که دسته بندی آنها مقولات اصلی و فرعی زیر را تشکیل داده است.

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

جدول ۳: شناسایی مقولات

مقولات اصلی	مقولات فرعی
دانش تخصصی	مرتبط بودن رشته تحصیلی، گذراندن دوره‌های ضمن خدمت تخصصی، آشنایی با شیوه‌های تدریس و یادگیری زبان فارسی، نقد و بررسی تدریس از طریق درس پژوهی داشتن تفکر واگرا و خلاق پژوهش مدار بودن معلم تسلط به طراحی آموزشی
ارتباطات	برقراری تعامل با والدین و دانش آموز (حضوری و مجازی) همکاری با سایر اعضای مدرسه
شناخت عناصر برنامه درسی و پداگوژی	آشنایی کامل با عناصر برنامه درسی چرایی و منطق نیازسنجی متناسب با فراگیر تعیین هدفهای رفتاری و اجرایی تعیین و انتخاب محتوای رسمی و غیررسمی مطلوب فعالیتهای یادگیری و استفاده از روشهای نوین تدریس زمان کلاسی و وقت آزاد مکان و شرایط جغرافیایی ارزشیابی و سنجش در موقعیتهای حضوری و مجازی آشنایی با اصول و مبانی آموزش و پرورش
پداگوژی	آگاهی معلم از ادبیات کلاسیک و مدرن شناسایی نیازهای ادبیاتی دانش آموزان در عصر حاضر آشنایی با شیوه های تدریس قدیم و جدید طراحی فعالیت برای تسهیل یادگیری استفاده از فناوری اطلاعات در تدریس آشنایی با اصول و مبانی آموزش و پرورش

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

صلاحیت رفتاری	داشتن سعه صدر آشنایی با زبان بدن توجه به تفاوتهای فردی دانش آموزان مسئولیت پذیری
قـدرت کاریزماتیک و تـفکر زیربنـایی معلم	داشتن نقش الگویی انگیزه درونی انتظار معلم از دانش آموز

یکی از مهمترین عوامل موثر در فرآیند تعلیم و تربیت، " معلم " است. مجموعه مهارتهای معلمان در تلاشی خلاصه می‌شود که " تدریس " نام دارد. تدریس تلاشی دو جانبه است؛ از یک سو یاددهنده به یادگیرنده کمک می‌کند تا بیشتر، بهتر و زودتر یاد بگیرد و از سوی دیگر یادگیرنده یاد می‌گیرد که چگونه خودش می‌تواند یاد بگیرد و چگونه خودش باید یاد بگیرد. جورج براون معتقد است: " اگر حرفه معلمی کار پیچیده‌ای است، پس یادگیری شیوه‌های تدریس نیز باید پیچیده باشد". بدیهی است ارتقاء دانش و مهارتهای حرفه‌ای آموزگاران در تدریس و رساندن وضع به سطح مطلوب می‌تواند در پیشرفت تحصیلی و عملکرد دانش آموزان موثر باشد (صالحی و همکاران، ۱۳۸۸).

به منظور پاسخگویی به سوالات پژوهش، داده‌های حاصل از مصاحبه معلمان تحلیل شدند و برای پاسخ به سوال اول پژوهش مبنی بر اینکه **معلم به منظور آموزش خواندن به دانش آموزان دوره اول ابتدایی نیازمند چه پیشنیازهایی است ؟**

تناسب رشته تحصیلی و کسب آموزش‌های مرتبط

اعضای نمونه همگی به اهمیت تناسب رشته با درس تدریس شده تاکید داشتند و حتی همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌کنید سه نفر از ۱۶ نفر چندان تناسب رشته (تاریخ، مهندسی آب ،کشاورزی) با دوره ابتدایی ندارند و حتی خودشان نیز این عدم تناسب را متذکر شده‌اند و معتقدند که بایستی تناسب رشته‌ها لحاظ شود و در غیر اینصورت آموزشهای تکمیلی به آموزگاران داده شود تا خلاء آموزشی و عملی کاهش یابد. به عنوان نمونه معلم کد ۲ بیان کرد : "از سالهای ۸۸ با پذیرش نیروهای حق التدریس به صورت فله‌ای تعداد کثیری از آموزگاران که اصلا تناسب رشته با دوره ابتدایی نداشتند وارد سیستم آموزش و پرورش شدند. من کسی رو می‌شناسم که لیسانس انگل شناسی دارد و با فراخوانهایی که طی این چند سال داده شد با مدرک لیسانس وارد آموزش و پرورش شدند. یک عده نیز به عنوان نیروی نهضتی وارد آموزش و پرورش شدند در صورتی که حتی دو نفر را هم باسواد نکردند و با پرونده سازی وارد آموزش وپرورش شدند. " معلم کد ۱۴ نیز بیان کرد" صرفا براساس دادن یک آزمون نمی‌توان کسی را لایق معلمی و ورود به سیستم آموزش و پرورش دانست. به نظر من باید درکنار آموزشهای نظری، معلمان تازه استخدام شده در کنار یک معلم راهنما به صورت عملی کار خود را شروع کند و نحوه ی برخورد با هر دانش آموز با مشکلات خاص خواندن را به او آموزش دهیم نه اینکه فقط یک امضا از معلم راهنما بگیریم و تمام شود. " بنابراین با توجه به مصاحبه‌های صورت

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

گرفته می‌توان نتیجه گرفت که لازمه‌ی آموزش خواندن به دانش آموزان این است که در ابتدا معلمان از نظر رشته تحصیلی، سابقه کاری، گذراندن دوره های عملی، آشنایی با اختلالات خواندن به شایستگی مورد قبول برسند و دوره های حین خدمت متناسب را نیز گذرانده باشند.

سوال ۲: معلمان با چه اهدافی خواندن را تدریس می‌کنند؟

- آگاهی واجی و مهارت درک مطلب دانش آموز

برای پاسخ به این سوال سعی شد با طرح سوالات نیمه باز به معلمان آزادی بیشتری برای پاسخگویی داده شود. از مجموع ۱۶ معلم، تمامی آنها اهداف خواندن را در دو دسته‌ی دانش و آگاهی واجی و کسب مهارت درک مطلب و قدرت تجزیه وتحلیل عنوان نمودند. همانطور که می‌دانید در آزمونهای بین المللی خواندن نیز عموما تاکید بر همین دو هدف می‌باشد و در سیستم آموزش و پرورش کشور ما نیز از پایه اول تا سوم بر آگاهی واجی و از پایه چهارم تا ششم به مهارت درک مطلب تاکید دارند هر چند نتایج ۴ دوره ی آزمون پرلز نشان می‌دهد که در کشور ما دو سال دیرتر به مهارت درک مطلب پرداخته می‌شود و این تاخیر در عملکرد ضعیف دانش آموزان ایرانی نیز خود را نشان داده است (کریمی و همکاران،۱۳۹۶). به عنوان نمونه در این خصوص معلم کد ۶ بیان کرد:" دانش‌آموز دوره ابتدایی به خصوص در پایه اول بایستی تمام حروف را بشناسد و بتواند متن درسها را با حداقل اشکال تلفظی ادا کند اما در مورد درک مطلب تا پایه سوم تاکید بر آن زیاد مد نظر نمی‌باشد و متاسفانه اکثر بچه‌های ایرانی از مهارت درک مطلب خوبی برخوردار نیستند و این قضیه در سایر دروس نیز مشهود است و دانش آموز در پاسخ به سوالات تحلیلی و استنباطی گیج می‌شود و از معلم تقاضا می‌کند که پاسخ را بگوید و آنها صرفا یادداشت کنند" .

سؤال ۳: لازمهٔ‌توسعه حرفه‌ای معلمان در بهبود مهارت خواندن دانش آموزان از نظر شما چیست؟

برای پاسخ به این سوال از معلمان خواسته شد تا در نقش قاضی و ارزیاب خود را تصور کنند و بگویند یک معلم بایستی چه صلاحیت و شایستگی داشته باشد و برای توسعه حرفه‌ای خود به منظور بهبود خواندن دانش آموزان ابتدایی نیازمند چه چیزهایی است؟ براساس نظرات آنها مقوله‌های کلی زیر استخراج شد که به ترتیب به شرح ذیل است:

– دسترسی آسان به منابع کتابخانه‌ای غنی و آشنایی با ادبیات کلاسیک

وجود کتابخانه‌های کلاسی در مدارس و آشنایی معلمان با ادبیات کهن و نحوه تدریس و تلفظ صحیح آنها منجر به توسعه حرفه‌ای معلمان خواهد شد. در این خصوص معلم کد ۱۳ بیان کرد:" خود من و از جمله بعضی از همکاران حتی در نحوه‌ی تلفظ اشعار و ادای درست کلمات اصیل فارسی مشکل دارند و زیر و بم و تن صدا را در خواندن متون رعایت نمی‌کنند و گاهی سهوا اشتباه تلفظ می‌کنند. من در دوره دانشجویی بعضی مواقع در جلسات حافظ خوانی شرکت می‌کردم، آن جلسات خیلی در نحوه بیان من تأثیر مثبت گذاشت به گونه‌ای که در کلاس اشعار حماسی را متناسب با موقعیتش می‌خوانم و بچه‌ها محو خواندن من می‌شوند " معلم کد ۹ نیز بیان کرد: " من در ابتدای سال از بچه‌ها خواستم هر نفر یک کتاب به کتابخانه کلاس اهدا کند و در پایان سال با خود ببرد. من توانستم در ابتدا با ۱۰ کتاب قصه که بچه‌ها از

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

خانه آورده بودند، کتابخانه کلاسی را راه بیندازم. هر زمان که وقت خالی داشتیم یا نزدیکهای زنگ اخر بود برایشان یکی از کتاب قصه‌ها را می‌خواندم و آنها هم با لذت گوش می‌کردند و سروصدایشان کمتر میشد. به گونه‌ای که خودشان بعضی روزها اصرار می‌کردند که برایشان قصه بخوانم و این باعث شد یکی از شاگردانم که در روخوانی مشکل داشت به خواندن بیشتر علاقمند شود و با دقت گوش کند". معلم کد ۳ نیز بیان کرد:" من گاهی یک قصه را نیمه تمام می‌خواندم و از بچه‌ها می‌خواستم قصه را هر طور دوست دارند ادامه دهند این کارم باعث شد یکی از شاگردانم کم کم دست به قلم بشود و یک داستان کوتاه بنویسد و من از دیدن خلاقیت او خیلی خوشحال شدم . من این شیوه را در اینستاگرام از زبان یکی از اساتید شنیدم و برایم جالب شد و در کلاس اجرا کردم و به نظرم همین که یک نفر در او ایجاد انگیزه شود خیلی خوب است " .

- دسترسی به اطلاعات مربوط به آموزش زبان فارسی و آشنایی با دلایل تغییر رویکرد کتب بخوانیم دوره ابتدایی

معلم هر اندازه دارای رفتار انسانی مطلوب باشد ولی از لحاظ علمی به روز نباشد، دانش آموز او را نمی‌پذیرد. معلمان شرکت کننده در مصاحبه‌ها اظهار داشتند که تغییر ناگهانی رویکرد کتابهای بخوانیم دوره ابتدایی و تفاوت تدریس آن با زمان خودمان باعث شده بچه‌های دوره ابتدایی گیج شوند و این تفاوت تدریس معلم با والدین خیلی مشکل ساز شده است و گاهی دانش آموز را دچار تعارض می‌کند. حاکم شدن رویکرد کل نگری و نداشتن اطلاعات معلمان از دلایل و منافع این تغییر گاهی باعث می‌شود که حتی خود معلمان نیز با آن مخالفت کنند و رویکرد خود ساخته داشته باشند و از طرفی نیز بعضی از معلمان اصلا با نحوه تدریس فارسی آشنا نیستند و صرفا به خواندن از روی کتاب و تکرار آن توسط دانش اموز قناعت می‌کنند و از شیوه‌های جدید تدریس آن از قبیل بازیهای آموزشی، بدیعه پردازی، پروژه، قصه خوانی، نمایشی ، شیوه مشاوره یادگیری، صامت خوانی و غیره آگاه نیستند. معلم کد ۷ در این ارتباط می‌گوید:" من در طول این چند سال سابقه کاری فقط یک پایه (پایه سوم) را انتخاب کردم چون حوصله‌ی تغییر و نوشتن طرح درسهای جدید را ندارم. کتاب فارسی در پایه سوم متن بعضی از درسهایش زیاد است و ما چون زمان کم داریم خودم یک بار از روی درس می‌خوانم و بعد دانش‌آموزان به ترتیب نفری سه خط می‌خوانند تا اینکه درس تمام می‌شود و بعد به فعالیتها و پرسشهایش جواب می‌دهیم. مثلا قسمت درست و نادرست، اکثر بچه‌ها درست جواب می‌دهند ولی سوالات درک مطلب را خوب بلد نیستند جواب بدهند و می‌گویند خانم شما پای تخته برای ما بنویس " .

- ارتباطات و آگاهی از اختلالات خواندن

معلمان باید با اتخاذ شیوه‌های صحیح آموزش و با در نظر گرفتن تفاوتهای فردی دانش اموزان زمینه رشد همه جانبه آنها را فراهم کنند. مصاحبه شونده کد ۸ در زمینه شناسایی دانش اموزان دارای اختلال خواندن چنین گفت:" من اول سال که وارد کلاس چهارم شدم یکی از شاگردانم نمی‌توانست بخواند. بچه‌ها می گفتن خانم مبینا از کلاس اول همینطور است تا معلم می‌گوید از روی درس بخوان می‌زنه زیر گریه و حرف نمی‌زنه. ما هم صداشو نشنیدیم . من گفتم نه مبینا دختر خوبیه و بلده و برای ما می خونه ...به مرور سر کلاس بهش بیشتر توجه کردم و با کوچکترین تغییر مثبتی تشویش می‌کردم و بیشتر مواقع کنارش می‌نشستم و حتی یکبار که جواب درست داد جلوی همه پیشونیشو

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

بوسـیدم. به نظرم این باعث شـد که یخ مبینا آب بشـه و تلاش کنه . بچه‌ها هم متوجه این توجه ویژه من به مبینا شدن و اونا هم تشویقش می‌کردند که افرین مبینا داره می‌خونه ..بعضی مواقع میاوردمش پیش خودم و می‌گفتم برام بخون. اگه قبلا یک خط را ده دقیقه طولش می‌داد الان توی سـه ثانیه می‌خونه. به نظرم بعضـی از بچه‌ها بیشـتر مشـکل عاطفی دارند تا آموزشی و اینکه نباید بی دلیل به دانش آموز برچسب اختلال بزنیم. شـناسایی اختلال به نظرم کار سختیه و نیاز به تخصص داره. کاش یک ضمن خدمت برامون بذارن و در مورد نحوه شناساییش برامون توضیح عملی بدن ".

-شیوه‌های تدریس جدید و توجه به تفاوتهای زبانی و منطقه‌ای

اگر شـیوه‌های تدریس به کار گرفته شـده توسط معلم نامناسب باشد و با محتوا همخوانی نداشته باشد و یا معلمان به روشهای تدریس مورد اسـتفاده تسلط نداشته باشند، در تحقق اهداف آموزشی با مشکل روبه رو خواهد شد. معلمان می‌توانند با مطالعه راهنمای معلم در ابتدا و شـرکت در دوره‌های اموزشی کاربردی با آنها آشنا شوند. معلم کد ۱۴ می‌گوید: " من قبلا فارسی را از روی کتاب بلند می‌خواندم و بچه ها گوش می‌کردند ولی با شـیوع کرونا و مجازی شـدن مدارس مجبور شـدم فیلمهای آموزشی مربوط به فارسی را دانلود و نگاه کنم. بعضی از فیلمهای آموزشی خیلی جذاب بود. حتی باعث شد من هم چند تا فیلم بسازم. وقتی روخوانی از روی شعر یا درس همراه با تصـویر و موسیقی بود بچه‌ها و حتی خود من خیلی ذوق می‌کردیم" . معلم کد ۱۱ نیز می‌گوید: " من سال اول خدمتم در منطقه ی ترک نشـین سبزوار (جغتای) خدمت می‌کردم. من اصلا اشنایی با زبان ترکی نداشتم. بچه‌ها سر کلاس ترکی حرف می‌زدند و من قانون گذاشـتم که کسـی حق ندارد سـر کلاس ترکی حرف بزند یا با لهجه‌ی خراسـانی صحبت کند و فقط باید کتابی (فارسی معیار) حرف بزنند ولی کاش برای هر منطقه‌ای از معلمان همان منطقه اسـتفاده کنند چون بعضـی مواقع بچه‌ها معنی بعضـی از کلمات رو به زبان مادریشون متوجه نمیشدن و منم که هیچ شناختی نداشتم و هر دو طرف در اذیت بودیم " .

- شناخت عناصر برنامه درسی و پداگوژی

ضرورت آگاهی معلم از ماهیت دانش و عناصر برنامه درسی در نحوه انتقال صحیح یادگیری کمک می‌کند. زمانی که معلم به این دانش مجهز باشد هیچ جای نگرانی برای وی و فراگیر نخواهد بود. معلم کد ۱۵ می‌گوید:" ما متاسفانه در دوران دانشجویی در مورد نحوه طراحی و برنامه ریزی درسی، مطالب نظری را خواندیم و بعد از امتحان نیز به فراموشی سپرده شد. مثلا ما الان در طراحی درس آزاد مشکل داریم و اکثرا از نمونه‌های داخل اینترنت استفاده می‌کنیم ولی اگر به نقش و چگونگی عناصر برنامه درسی و طراحی آن آشنا می‌شدیم می‌توانستیم به راحتی از آنها برای طراحی درس آزاد استفاده کنیم. وقتی معلم قبل از شروع درس بداند که منطق و هدف این درس چیست؟ محتوای آن چه هست؟ چگونه و با چه روشی بهتر است تدریس شود ؟ چگونه آن را ارزشیابی کند ؟ بهتر می‌تواند یادگیری اثربخش را محقق کند. معلم باید خود یک برنامه ریز درسی نیز باشد ولی متاسفانه ما این را به صورت عملی نیاموخته‌ایم".

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

– شیوه‌های ارزشیابی و سنجش

سنجش و ارزشیابی جز جدایی ناپذیر تعلیم و تربیت است. در این پژوهش معلمان بیان کرده‌اند که برای ارزیابی مهارت خواندن بچه‌ها صـرفا از روخوانی اسـتفاده می‌کنند و از روشـهای دیگر سنجش آن اطلاع ندارند. برای نمونه معلم کد ۲ اظهار می‌دارد : " ارزشیابی در دوره ابتدایی از نوع کیفی توصیفی است و ما براساس وضعیت مختلف از قبیل اینکه با دقت به سخنان گوش می‌دهد و پیام آن را درک می‌کند، با لحن و آهنگ متناسـب با متن و حفظ عواطف موجود متن را به صورت روان می‌خواند، در فعالیتهایی شرکت می‌کند و اظهار نظر می‌نماید، قضاوت و ارزشیابی می‌کنیم و در چهار سطح خیلی خوب، خوب، قابل قبول و نیاز به تلاش پیشتر در کارنامه نیمسال اول و دوم ثبت می‌کنیم. درسـت اسـت که ارزشـیابی از حالت کمی به کیفی تبدیل شده است ولی در عمل چندان فرقی نکرده است چون هنوز که هنوز اســت بچه‌ها می‌گویند خانم نمره ما چند شـــده ؟ و می‌خواهند همه چیز را در معیار عدد قرار بدهند. معلم کد ۱۱ اظهار می‌دارد "به نظرم بایستی شیوه ارزشیابی ترکیبی از کمی و کیفی باشد. آموزش شعرخوانی و مشاعره واقعا می‌تواند کلاس را جذاب کند. متن کتابها و داستانهای آنها باید در دانش آموز ایجاد انگیزه کند . بعضی مواقع وقتی متن درس را خودم یا بچه‌ها می‌خوانیم، واژه‌هایی اسـتفاده شـده که حتی ما هم معنای آن را نمی‌دانیم و حالت انتزاعی دارد. بچه‌ها تقریبا در روخوانی وضـعیت خوبی دارند ولی در درک مطلب واقعا مشکل دارند و در سطح نیاز به تلاش بیشتر هستند.

–صلاحیت رفتاری

معلم در کنار مجهز بودن به دانش بایستی از نظر رفتاری نیز به شایستگی برسد. لازمه‌ای این شایستگی و صلاحیت داشتن سعه صدر، توجه به تفاوتهای فردی دانش آموزان، مسئولیت پذیری و آشنایی با علم زبان بدن است. معلم کد ۵ اظهار می‌کند که " سال اول خدمت بود با وجودی که از اکثر همکاران شنیده بودم که سعی کن با جدیت وارد کلاس شوی و رو به بچه ها ندهی انگار کسی در قلبم می‌گفت که نه سعی کن خود واقعیت باشی و بچه‌ها هم نیاز به توجه و محبت دارند. در جلسه اول که وارد کلاس شدم با خنده رویی و چهره ی باز با آنها برخورد کردم و سعی کردم روابطم انسانی‌تر باشد. یکی از شاگردانم اسمش ترنج بود این دختر خیلی زرنگ و شیرین زبان بود در جلسه اول قبل از اینکه زنگ تفریح به صدا در بیاید جلوی میز من آمد و یک هویی مرا بوسید. به طرز عجیبی تعجب کردم ولی خودم را کنترل کردم و دلش را نشکستم. یکی از بچه‌ها گفت خانم ترنج با همه‌ی معلما همینطور است اگر به او رو بدهید یک سره شما را می‌بوسد. من هم به او گفتم اگر درست را بخوانی و سر کلاس گوش کنی ایرادی ندارد و همین برخورد من باعث شده بود که بیشتر تلاش کند وقتی پرونده پارسالش را نگاه کردم متوجه این تغییر مثبت شدم.

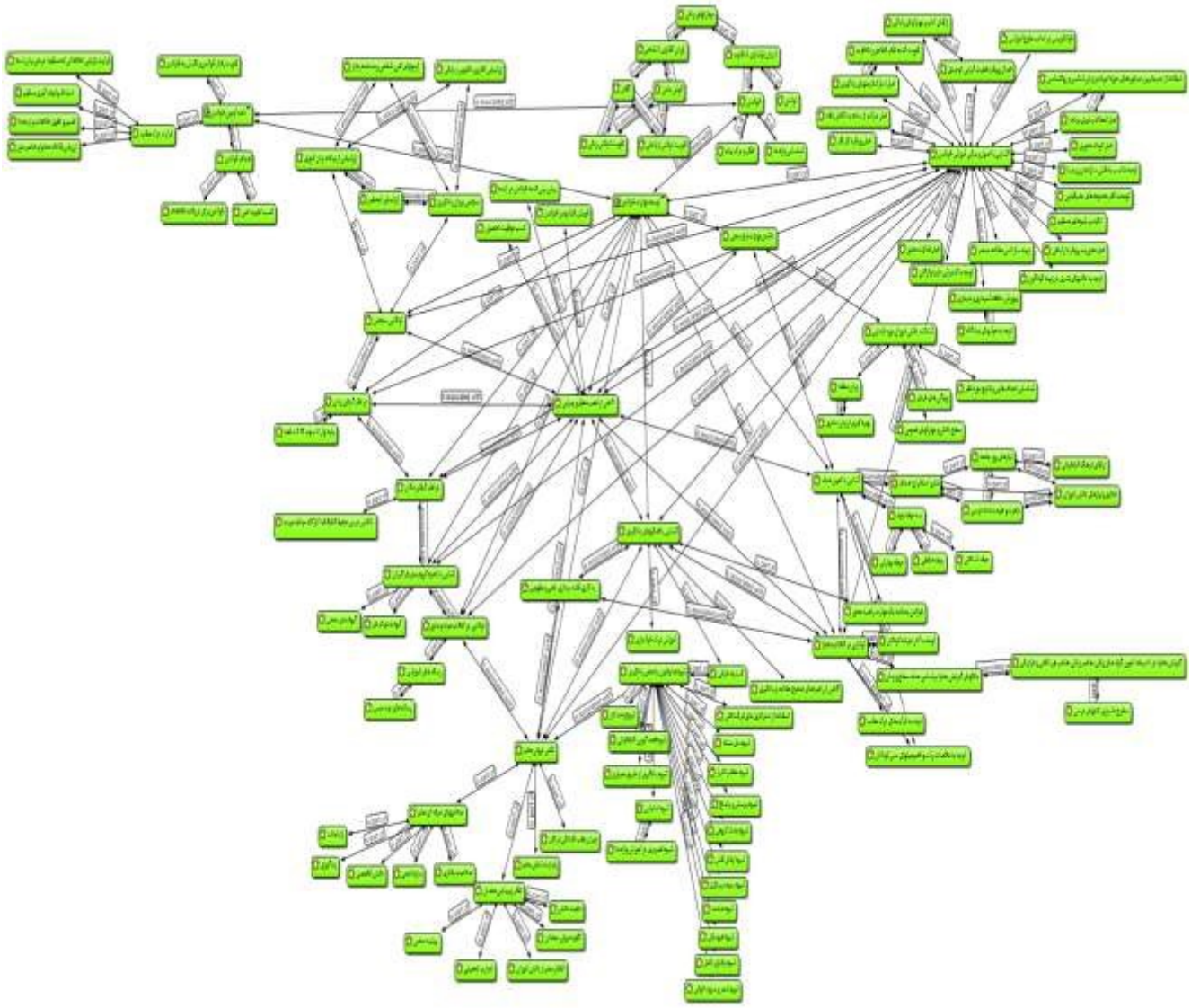
–قدرت کاریزماتیک و تفکر زیربنایی معلم

همانطور که اکثر انقلابات صـورت گرفته توسـط افراد کاریزماتیک و به رهبری آنها صـورت گرفته اسـت هر گونه تغییری نیز در نظام آموزشـی و کلاس درس نیز نیازمند داشتن این قدرت است. زمانی که طرز تفکر معلم این است که دانش‌آموز یک لوح سفید است و ما

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

باید دانش را به او تزریق کنیم تا زمانی که طرز تفکرش این است که ما باید صرفا نقش راهنما را داشته باشیم و او را به سمت یادگیری اثربخش هدایت کنیم شاهد خروجی متفاوتی خواهیم بود. اگر معلم به عنوان رهبر کلاس درس، خود را مجهز به تفکرات غنی و انعطاف پذیر کند و همواره در صـدد ایجاد انگیزه درونی در فراگیر و خودش باشـد می‌تواند انتظار کسـب نتایج مطلوبتری داشـت. معلم کد ۸ می‌گویـد کـه " هر چند آموزش و پرورش به نیازها و انگیزه درونی ما توجه نمی‌کند و برای افزایش حداقل حقوق به بهانه های واهی منزلت و شان ما را کاهش می‌دهد و هیچ تلاشی برای افزایش رضایت شغلی ما نمی‌کند ولی ما معلمان همواره وجدان خود را بیدار نگه می‌داریم و اسـتقامت می‌کنیم. با وجود تمام مشـکلات شـخصـی و اقتصادی که داریم سعی می‌کنیم که فراگیر را درگیر مشغلات ذهنی خود نکنیم هر چند واقعا سـخت است. بعضی از همکاران من وقتی به دفتر می‌آیند دائما در حال گله و شکایت هستند و تا حدودی هم حق دارند. وقتی ذهن معلم آزاد نیسـت نمی‌تواند سـر کلاس هم به دانش آموز توجه کند و به او انگیزه بدهد. وقتی دانش آموز معلم را ناتوان و فقیر می‌بیند دیگر معلم الگوی او نمی‌شود و ارزشش را از دست می‌دهد".

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

نگاره ۱. نقش معلمان در بهبود مهارت خواندن دانش آموزان دوره اول ابتدایی (خروجی atlas.ti)

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

بحث و نتیجه‌گیری

در عصر حاضر، دانش و اطلاعات هر ۷۲ ساعت به میزان پنج برابر افزایش می‌یابد. بنابراین معلمان به عنوان مجریان اصلی تعلیم و تربیت باید تغییری اساسی به سمت تدریس اثربخش داشته باشند. مجموعه رفتارهای معلم است که باعث دستیابی به اهداف آموزشی و یادگیری بهتر فراگیر می‌شود. هانتلی (۲۰۰۸) قابلیتهای لازم برای موثر بودن معلمان را در سه حیطه دانش حرفه‌ای (دانش محتوا، شناخت دانش آموزان و آگاهی از تدریس و یادگیری)، عمل حرفه‌ای (طراحی یادگیری، ایجاد محیط یادگیری و ارزشیابی یادگیری) و تعهد حرفه‌ای (مشارکت، رهبری، ارزشها و اخلاق) معرفی کرده است.

توسعه حرفه‌ای معلمان عبارت است از فرآیندها و فعالیتها طرح ریزی شده به منظور افزایش دانش، مهارت و نگرشهای حرفه‌ای معلمان تا اینکه از این طریق بتوانند موجب بهبود یادگیری دانش آموزان شوند (گازسکی تی آر[1]، ۲۰۰۰). توسعه حرفه‌ای معلمان ضروری است، زیرا باعث ارتقا کیفیت دانش و مهارت معلمان شده و بر کیفیت یادگیری دانش آموزان نیز تأثیر مستقیم دارد. به دلیل پیچیده بودن مقوله تدریس، پرداختن به نقش توسعه و یادگیری حرفه‌ای معلم در آن حائز اهمیت است (برلینر[2]، ۲۰۰۱). برخی پژوهشها نشان داده‌اند که تلاش معلمان برای رشد قابلیتهای حرفه‌ای یا عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه معناداری دارد. معلمان به عنوان کارگزاران اصلی نظام آموزشی باید همواره در جهت رشد و توسعه حرفه‌ای خود گام بردارند (هاسن[3]، ۱۹۹۴).

یافته‌های حاصل از این پژوهش نقش معلمان در بهبود مهارت خواندن دانش آموزان دوره اول ابتدایی به روش پدیدارشناسانه نشان داد که مقوله دانش تخصصی، مستلزم داشتن مدرک تحصیلی مرتبط، سابقه کاری بالا و گذراندن دوره‌های کارورزی مرتبط در راستای آشنایی با مهارت خواندن و روشهای تدریس آن است و شایسته است که مدیریت آموزش و پرورش نیز به این مقوله توجه بیشتری نماید زیرا با گزینش صحیح و اصولی مانع بسیاری از مشکلات آتی خواهند شود. مقوله‌ی ارتباطات نیز نیازمند مهارت معلم در برقراری و حفظ ارتباط با والدین دانش آموزان است و ارائه بازخوردهای به موقع به والدین و تلاش برای رفع مشکلات خواندن دانش آموز نیز ضروری است. مقوله‌ی شناخت عناصر برنامه درسی و پداگوژی نیز نیازمند تخصص و تسلط معلم به مهارت طراحی آموزشی و به کارگیری به موقع عناصر برنامه‌های آموزشی مرتبط با سن، تفاوتهای فردی، سبکهای یادگیری هر دانش آموز است و این مهم نیازمند درک عمیق معلم از نظریات و مبانی آموزش خواندن و آشنایی با ادبیات اقوام و ملل گوناگون است که با ممارست و یادگیری مادام العمر محقق می‌شود و منوط به تحصیلات دانشگاهی نخواهد بود. مقوله‌ی صلاحیت رفتاری و قدرت کاریزماتیک نیز، اشاره دارد که معلمان علاوه بر توجه و کسب دانش نظری بایستی بر رفتار و واکنشهای غیر کلامی خود نیز کنترل و نظارت داشته باشند و این اصل را که معلم همراه الگوی دانش آموز است را سر لوحه کار خود قرار دهد. یافته‌های پژوهش از نظر مقوله‌ها با پژوهش حاتمی (۱۳۸۸)، نیکنامی و کریمی (۱۳۸۸) جعفری و همکاران (۱۳۹۶)، شیربیگی

[1] Gusker TR
[2] Berliner
[3] Husen

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

(۱۳۹۹)، رحمتی و همکـاران(۱۳۹۹)، حسـینیـان و همکاران (۱۳۹۹)، تانگ[1] و همکاران (۲۰۱۷) مطابقت دارد. یافته‌های پژوهش، نتایج پژوهشـهای حسین پور و همکارانش (۱۳۸۶) مبنی بر توجه نکردن به پرورش تفکر خلاق، تفکر منطقی و نظامند و قابلیت توجه به جنبه‌های عملی و کاربردی، تقویت مهارت گوش دادن و سـایر مهارتهای معلمان ابتدایی را تایید نمود. نریمانی و همکاران (۱۳۹۴) توجه به اثربخشـی آموزشـهای راهبردهای آگاهی واج شـناسـی و چند حسـی فرنالد بر متغیرهای مرتبط با مهارتهای خواندن و درک مطلب در دانش آموزان نارساخوان را با اهمیت خواند.

معلم ناآگاه شخصیت شاگرد را ویران می‌سازد و روان و عاطفه ی او را خراب می‌کند. تخریبی که گرد و غبار آن مکتوم است و صدای ریزش دیوارهای بنای فطرت بعدا به گوش خواهد رسـید. البته آنانی که گوش شنوا دارند، این صدای غم انگیز را می شوند. آری، معلم هم می تواند آدم بسـازد و هم آدمیت را ویران می‌سـازد. اگر معلمی را بشناسد " اولی " را به انجام می‌رساند و اگر غافل از رسالت تعلیم و تربیت باشد، " دومی " نتیجه ی کار اوست (شنب غازانی اقدم، ۱۳۹۲).

در جهان امروز دانایی عظیم ترین منبع ثروت و سـرمایه ملتهاسـت و آموزش و پرورش بایسـتی به پرورش ذهنهای خلاق بپردازد و لازمه این عمل وجود معلمان با کفایت و حرفه‌ای است. از سوی دیگر با نگاهی به برون دادهای آموزش و پرورش و نتایج آزمونهای بین المللی از جمله آزمون سـواد خواندن ، یک زنگ خطر و هشـدار جدی را متوجه آموزش و پرورش و معلمان می‌کند (کریمی، ۱۳۸۴). متاسفانه دانش آموزان ایرانی در ۴ دوره ی برگزار شـده آزمون بین المللی پرلز، عملکرد پایینتر از میانگین داشـته‌اند و فاصـله زیادی با اسـتانداردهای خواندن دارند (مجدفر و همکاران، ۱۳۹۷). براسـاس تحلیلهای انجام شـده از خطاهای دانش آموزان در خواندن، معلمان حرفه‌ای می‌توانند با تسـلط بر مهارتهای تدریس و آگاهی نسـبت به جدیدترین یافته‌های مرتبط با رشـته تدریس خود و با آگاهی از فرآیندهای شـناختی، عاطفی و روانی حرکتی، فرصـتهای یادگیری اثربخش را برای دانش آموزان فراهم کنند و با هدایت و تسـهیل یادگیری دانش آموز، زمینه‌ی کاهش خطا و پرورش یافتن تفکر انتقادی و تحلیلی دانش آموزان را در دروس مختلف به ویژه خواندن را فراهم کنند تا شـاهد نتایج بهتری از دانش آموزان در آزمونهای بین‌المللی باشیم.

منابع

اسدی، مسعود، کرمی پور، محمدرضا، کلهر، منوچهر (۱۳۹۹)، نقش پژوهشگری، خلاقیت، اخلاق حرفه‌ای، توسعه حرفه‌ای و استفاده از فناوری در تدریس موثر معلمان، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال چهاردهم، شماره ۰۲، صص ۱۲۴-۱۱۶

امینی منفرد، مرضیه، عرفانی، نصراله (۱۳۹۹)، بررسی راهکارهای توسعه حرفه‌ای معلمان ابتدایی شهر لالجین، فصلنامه توسعه حرفه ای معلم، سال ۵، شماره ۱، ۵۷-۴۱

[1] Tang

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

اسماعیلی برزی، مریم (۱۳۹۱)، بررسی تأثیر صلاحیتهای شغلی معلم بر پیشرفت سواد خواندن دانش آموزان پایه چهارم براساس داده‌های پرلز ۲۰۱۶، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد تهران مرکزی

احمدی، امینه، اعتمادی، مهناز (۱۳۹۱)، تعیین تأثیر آموزش راهبردهای فراشناخت بر سواد خواندن دانش آموزان دختر، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، سال ۳، شماره ۳، پیاپی ۱۱

پیرزادی، حجت، غباری بناب، باقر، شکوهی یکتا، محسن، یاریاری، فریدون، حسن زاده، سعید، شریفی، احمد (۱۳۹۱)، تأثیر آموزش مستقیم آگاهی واجی بر پیشرفت مهارت خواندن دانش آموزان مبتلا به اختلال خواندن، شنوایی شناسی، دوره ۲۱، شماره ۱

دائی زاده، حسین (۱۳۸۷). معلم حرفه‌ای مهمترین عنصر توسعه، همایش چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴

دانای طوسی، مریم (۱۳۹۰)، آموزش خواندن در برنامه درسی زبان ملی برای دوره ابتدایی: شواهدی از کشورهای آمریکا، انگستان، سنگاپور و ایران، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال ششم، شماره ۲۱

دیبایی صابر، محسن (۱۳۹۷)، تحلیل رابطه توسعه شایستگی حرفه‌ای معلمان دوره متوسطه با اثربخشی آنان در فرآیند یاددهی – یادگیری دانش آموزان، دو فصلنامه علمی ترویجی راهبردهای نوین تربیت معلمان ، دوره ۴، شماره ۶، ۲۳-۱

رحمتی، زینت، تلخابی، محمود، مرادی، علیرضا (۱۳۹۹)،توسعه حرفه‌ای معلمان و تغییر مفهومی از طریق محیط ساختن دانش، فصلنامه روانشناسی شناختی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۶۶-۵۳

صالحی، محمد، نیازآذری، کیومرث، معتمدی تلاوکی، محمد تقی (۱۳۸۸)، تأثیر روشهای فعالی تدریس بر پیشرفت سواد خواندن دانش آموزان پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی استان مازندران، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۳۲، سال هشتم

سلسبیلی، نادر (۱۳۸۹)، ارزیابی برنامه درسی طراحی شده، تدوین شده و اجرا شده فارسی دوره ابتدایی (بخوانیم و بنویسیم)؛ براساس معیار توجه به کل نگری در آموزش توانایی‌های زبانی، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۳۳، سال نهم، صص ۲-۴۰

سراجی، فرهاد، خداویسی، سارا (۱۳۹۸)، توسعه حرفه‌ای معلمان با استفاده از فضای مجازی: مطالعه پدیدارشناسانه معلمان شهر همدان، نشریه علمی فناوری آموزش، جلد ۱۴، شماره ۱

شیربگی، ناصر، نصیری نیا، شهاب (۱۳۹۹)، توسعه حرفه‌ای گامی در راستای تدریس اثربخش (مطالعه موردی : معلمان ابتدایی شهر سنندج)، فصلنامه علمی تدریس پژوهی، سال هشتم، شماره اول، صص ۱۹۷-۱۶۶

شنب غازانی اقدم، نسرین (۱۳۹۲)، بررسی وضعیت موجود صلاحیتهای حرفه‌ای معلمان دوره ابتدایی و مقایسه آن با استانداردهای بین المللی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

حاتمی، حسین (۱۳۸۳)، طراحی یک مدل ارزشیابی عملکرد معلمان دوره ابتدایی، پایان نامه دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه ازاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

حسین پور، محمد، شریعتمداری، علی، نادری، عزت الله، سیف نراقی، مریم (۱۳۸۶)، نگرش استادان علوم تربیتی به سرفصل برنامه‌های تحصیلی رشته کاردانی و کارشناسی آموزش ابتدایی در آموزش عالی، فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی، شماره ۱۵، سال چهارم

حریری، پرستو، صابری، هاییده، ابوالمعالی الحسینی، خدیجه (۱۳۹۵)، اثربخشی برنامه تلفیقی آموزش مستقیم و آگاهی واج شناسی بر مهارتهای روان خوانی، درک مطلب و حافظه کاری در دانش آموزان دختر با مشکلات خواندن، فصلنامه افراد استثنایی، سال ششم، شماره ۲۳

جعفری، حسن، ابوالقاسمی، محمود، قهرمانی، محمد، خراسانی، اباصلت (۱۳۹۶)، عوامل فرآیندی توسعه حرفه‌ای معلمان ابتدایی مدارس استثنایی گروه کم توان ذهنی، فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی، سال ۵، شماره ۲، صص ۶۸-۵۱

حسینیان، بنت الهدی سادات، نیلی ، محمد رضا، شریفیان، فریدون (۱۳۹۹)، بررسی تطبیقی ابعاد برنامه‌های توسعه حرفه ای معلمان ابتدایی در ایران و کشورهای منتخب، فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی، ۱۴(۴۹)، ۷۳-۹۰

خروشی، پوران (۱۳۹۴). راهکارهای توسعه حرفه‌ای معلمان در کشورهای توسعه یافته با تاکید بر ضرورت توجه به آن در دانشگاه فرهنگیان، فصلنامه تربیت معلم فکور، سال اول، شماره ۱، صص ۶۶-۵۳

حمیدی، فریده، فیاض بخش، مرضیه (۱۳۹۵)، اثربخشی آموزش حافظه‌ی فعال بر بهبود مهارت خواندن دانش‌آموزان نارساخوان، نشریه علمی – پژوهشی آموزش و ارزشیابی، سال ۹، شماره ۳۵

رهایی، علی، محمدزمانی، راضیه (۱۴۰۰)، چگونه توانستیم توسعه حرفه‌ای معلمان را در دوران دنیاگیری بیماری کرونا ارتقا دهیم: اقدام پژوهی معلمان دبستان خیام شهرستان شهرضا، فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم، سال ششم، شماره ۱، صص ۱۱۹-۱۰۷

صالحی، محمد، نیازآذری، کیومرث، معتمدی تلاوکی، محمدتقی (۱۳۸۸)، تأثیر روشهای فعال تدریس بر پیشرفت سواد خواندن دانش آموزان پایه های چهارم و پنجم ابتدایی استان مازندران، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۳۲، سال ۸

طاهری، مرتضی، عارفی، محبوبه، پرداختچی، محمد حسن، قهرمانی، محمد (۱۳۹۲)، کاوش فرآیند توسعه حرفه‌ای معلمان در مراکز تربیت معلم: نظریه داده بنیاد، فصلنامه نوآوریهای آموزشی، شماره ۴۵، سال ۱۲، صص ۱۷۶-۱۴۹

کبیری، مسعود، کریمی، عبدالعظیم، بخشعلی زاده، شهرناز (۱۳۹۶)، یافته‌های مطالعه پرلز ۲۰۱۶، تهران، نشر مدرسه

کلانتری خاندانی، عزت اله، فرخی، محمد حسن (۱۳۹۵)، نگاهی به توسعه حرفه‌ای معلمان فکور و تبیین درس پژوهی و فعالیت یادگیری، فصلنامه تربیت معلم فکور، سال دوم، شماره ۳، صص ۷۳-۹۶

مجدفر، مرتضی، قاسم پور مقدم، حسین، نقی زاده، محرم (۱۳۹۷)، فهم پرلز (PIRLS) مطالعه بین المللی توسعه سواد خواندن، نشر موسسه مدارس یادگیرنده مرآت، تهران

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

موسوی، ستاره، باجلان، نجمه (۱۳۹۹)، تعیین تأثیر عوامل درونی و بیرونی آموزشی بر سواد خواندن دانش آموزان، نشریه پویش در آموزش علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان، شماره ۱۹

مبارک قمصری، ریحانه .(۱۳۹۵). مقایسه عوامل موثر بر عملکرد سواد خواندن دانش‌آموزان پایه چهارم براساس داده‌های پرلز ۲۰۱۱ در کشورهای ایران و هنگ کنگ با استفاده از مدل چند سطحی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی تهران.

مهرجو، علی، هادیان، مجید (۱۳۷۱)، مقایسه پیشرفت تحصیلی دو زبانه و یک زبانه تبریز، مرکز تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش خوزستان

مومنی مهموئی، حسین، محمدزاده سنگان، عایشه (۱۴۰۰)، بررسی نقش سواد برنامه درسی در توسعه حرفه‌ای معلمان با میانجی‌گری اجتماعات حرفه‌ای یادگیری معلمان مقطع ابتدایی شهرستان خواف، فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم، سال ششم، شماره ۲، صص ۱۹-۱

کلانتری، رضا، رمضانی، احمد، خدیوی، اسداله (۱۳۹۷)، مطالعه میزان مهارت خواندن دانش آموزان اول ابتدایی در مناطق دو زبانه و تک زبانه، فصلنامه علمی پژوهشی زبان پژوهی دانشگاه الزهرا، سال ۱۱، شماره۳۳

دستجردی کاظمی، مهدی (۱۳۸۹)، برخی پژوهشهای ضروری درباره یادگیری خواندن، پژوهشنامه آموزشی، شماره ۱۲۰، صص ۷۶-۷۸

نریمانی، محمد، نوری، رویا، ابوالقاسمی، عباس (۱۳۹۴)، مقایسه‌ی اثربخشی راهبردهای آگاهی واج شناختی و چندحسی فرنالد بر پیشرفت مهارتهای خواندن و درک مطلب دانش آموزان نارساخوان، مجله ناتوانی‌های یادگیری، دوره ۴، شماره ۳، صص ۱۰۴-۱۲۰

نیکنامی، مصطفی، کریمی، فریبا (۱۳۸۸)، صلاحیتهای حرفه‌ای معلمان آموزش عمومی و ارائه چارچوب ادراکی مناسب، دانش و پژوهش در علوم تربیتی، دانشگاه آزاد واحد خوراسگان، شماره ۲۳، صص ۲۲-۱

Avalos, Beatrice. (2005). Learning to teach in the knowledge society: The case of Chile, in Juan Manuel Moreno, Learning to teach in the knowledge society,final report World Bank.

Berliner D. (2001). Learning about learning from expert teachers. International Journal of Educational Research; 35(5): 463-48.

Durham, ch (2014), middle school teachers read aloud practices in the classroom:a phenomenological study, A Dissertation Presented in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Doctor of Education Liberty University, Lynchburg, VA

Gaines D, Lehmann D.(2002). Improving student performance in reading comprehension through the use of multiple intelligences. ERIC documents reproduction service no: ED467515; 2002: 97-102.

Guskey TR. (2000). Evaluating professional development: Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

Guskey TR. (2000). Evaluating professional development: Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Husen T. (1994). Research paradigms in education:The international encyclopedia of education. 2nded. Axford: Pergamon Publication.

Huntly H. (2008). Teachers'work: Beginning teachers' conceptions of competence. The Australian Educational Researcher; 35(1):125-145.

Hülya, Küçükoğlu (2013) .Improving reading skills through effective reading strategies , Social and Behavioral Sciences ,70 . 709 – 714 Available online at

Mullis, I.V.S., Martin, M.O.,Gonzalez, E.J., &Kennedy, A.M.(2003).PIRLS 2001 international report:IEA's study of reading literacy achievement in primary schools. TIMSS & PIRLS International Center, Lynch School of Education, Boston College

McLean ,S , Rouault, G (2017), The effectiveness and efficiency of extensive reading at developing reading rates, System ,70 , 92-106

Peterson, p. Nagel (2006). why competency tests wiss the mark educational leader ship,V58n 8, p46-48.

Richter D, Kunter M, Klusmann U, Lüdtke O,Baumert J. (2011). Professional development across the teaching career: Teachers' uptake of formal and informal learning opportunities. Teaching and Teacher Education; 27(1): 116-126.

Reid, I. (2016). Dyslexia: a practitioner's handbook. New Jersey: John Wiley & Sons.

Sport RA. (2019). Factors that foster and deter advanced teachers' professional development.Teaching and Teacher Education; 77: 321-331

Theis, E(2015), Phenomenological Study of Urban Elementary Principals: Reading-Proficient Students with Learning DisabilitiesReading-Proficient Students with Learning Disabilitie, University of Central FloridaUniversity of Central Florida STARS,

Tonnies Moore,A, Schwitzgebel, E (2018), The experience of reading, Consciousness and Cognition, 62, 57-68

Tang, X, Kikas, E, Pakarinen,E,Lerkkanen,M-K, Muotka,J, Nurmi,J-E (2017), Profiles of teaching practices and reading skills at the first and third grade in Finland and Estonia, Teaching and Teacher Education 64 , 150-161

V.S. Mullis, I, Martin, M.O., Foy, P.,Hooper, M. (2017), pirls 2016 International Results in Reading, TIMSS & PIRLS International Study Center, International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), 107-297

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]

[Downloaded from isoedmag.ir on 2026-11-18]